

מראי מקומות - יבמות

לה:

פרק החולץ

א. החולץ ליבמתו

כ' הנודע ביהודה (אה"ע קמא, צ"ד, ד"ה והנה ביבמות) להעיר, למה תנינן החולץ ליבמתו, לכאור' הול"ל הנחלץ מיבמתו, שהרי היא חולצת נעלו. אולם כ' די"ל דלשון חולץ שייך ג"כ להיות שנעל נעלו, וכמבואר לקמן (קב). וא"כ, י"ל דכוונת המשנה שהוא נועל נעלו כדי שתהי' יכולה לחולצה מעליו. וא"כ, נמצא דפירוש הא דקתני החולץ ליבמתו, היינו שהוא נועל נעלו בשביל יבמתו.

ב. אין הולד של קיימא

פי' הריטב"א, דהיינו כגון שהפילה, או שילדה חי ולא שהה ל' יום, והוי ספק בן ט' ספק בן ח' ולא נגמרו סימניו.

ג. ואם אין ולד של קיימא, יקיים

כ' הראב"ד (השגות, הל' גירושין יא, כד), דאע"פ שהכניסה תוך ג' למיתת אחיו, ועבר על דין הבחנה, מ"מ אינו חייב לגרשה, מפני שהיא יבמתו, ואם יתן לה גט, נאסרה עליו.

ד. צריכה חליצה מן האחין

כ' תוס' דמן האחין לאו דוקא, דה"ה מיני', דגם לא פקעה זיקת החולץ. וע' בריטב"א שצידד לומר דצריכה חליצה מן האחין דוקא, משום דחליצה מעולה בעיא, או כגון דאית לה צרה, ולמפטר צרה בעינן חליצה מעולה. אבל הביא מהגאון דמן האחין לאו לעכובא, אלא דהכי עדיף טפי.

ה. צריכה חליצה מן האחין

כ' החשק שלמה דפשוט דאסור לייבמה, דאף דלר"ל אי"ז חליצה מן התורה, אבל עכ"פ הוי חליצה מדרבנן להחמיה, וראי' מהא דאסור בקרובותיה ופסלה מן הכהונה.

ו. השתא נמי תגלי מילתא למפרע

כ' החשק שלמה דלכאור' זה תלוי בביריה, אבל א"כ הוי סתירה בשוי' ר' יוחנן, דבעלמא ס"ל דאין ברירה, וכאן ס"ל דאמר' דתגלי מילתא למפרע. וכ' דמכאן ראי' למש"כ תוס' בעירובין (ל"ז, ד"ה ר"י), דבדבר שעומד להתברר בודאי הן או לאו, אמר' ברירה לדברי הכל.

ז. תגלי מילתא למפרע לא אמר'

פי' הריטב"א, אף דבכל התורה אמר' איגלאי מילתא למפרע, מ"מ הכא שאני, דודאי אם בשעה שחולץ לא היתה ראוי' לבא לכלל לידה, ההוא עיבור כמאן דליתני דמי, וחליצה שחלץ לה כשרה. אבל איהו חייש דלמא באותה שעה ראוי' היתה לילד, והולד הי' גמור, אלא שאח"כ גרם להפיל, וא"כ חליצה דמעיקרא

לא הי' חליצה כלל, ולכן קאמר דאיגלאי מילתא למפרע לא אמר' (ולכאור' אינו ספק גמור, דא"כ לכאור' אם בא עליה והפילה, יהי' חייב אשם תלוי, דדלמא הי' הולד עומד לקיום, וצ"ע). אבל ר' יוחנן ס"ל דכל שהפילה אין העיבור הראשון כלום. עוד הביא בשם תוס' דלר"ל דין הוא שלא תועיל חליצה כלל, שלא אמר הכתוב לחלוץ אלא היכא שאין צד ולד בעולם, וכאן הרי יש כאן צד ולד.

וע"ע בקובץ הערות (ל"ח, ג), שהק' כע"ז, איך שייך לומר דר"ל ס"ל דלא אמר' תגלי מילתא למפרע, הרי גם ר"ל מודה דאיכא זיקה במעוברת שהפילה, דהא אין חייבין עליו משום אשת אח אם הפילה אח"כ. וא"כ, ע"כ הי' זיקה גם בשעת החליצה, ולמה לא מהני ביאה וחליצה בשעת מעשה. ובשלמא הא דלא מהני חליצה, היינו משום דכל שאינה עולה ליבום וכו', אבל בביאה גופא מאי איכא למימר. וכ' דמדברי תוס' משמע שהוא משום דאסור לבוא עליה מספק, שמא הולד בר קיימא. וביאר הקו"ה, דבשעה שהיא מעוברת, אין לה שום זיקה על אותו הזמן, אלא על זמן העתיד, אם תפיל, ולכן אפי' אם אח"כ נמצא שהפילה, לא קנאה למפרע בשעת הביאה. ולפי הריטב"א הנ"ל, לכאור' י"ל דבאמת ספק הוא, דלמא קנאה, לפי שהיתה עומדת להפיל, אבל מספק לא קנאה, דלמא לא היתה עומדת להפיל, אלא הפילה אח"כ.

ח. אמאי פסלה מן הכהונה

ע' במהרש"א שביאר דלא הק' דאמאי אסור בקרובותיה, דאפי' לר"ל אסור בקרובותיה, כיון שעשה איזה מעשה בה, וזה הי' פשוט, ולא הק' כן על ר"ל.

ט. מדרבנן ולחומרא

פי' הריטב"א, דמה דמחמירין בזה, היינו משום דמאן דחלצה יסבור דחליצה כשרה הוא, ויטעה לומר דחלוצה כשרה לכהונה (ולכאור' לפי מש"כ הריטב"א לעיל דלפי ר"ל החליצה כשהולד אינו בן קיימא הויא חליצה מספק, פשוט למה פסולה לכהונה, וצ"ע, ואולי אה"נ, ודבריו כאן לפי הצד האחר שהביא שם).

י. דלא סגי בלאו הכי

פרש"י, דלא מיפטר א בלא ביאה לאחר שהפילה, דאין אדם יכול להוציא אשתו בגט א"כ כנסה תחלה, וביאת מעוברת לא שמה ביאה, ובחליצה נמי לא אפשר למפטר, הואיל ומ"מ בא עליה. וע' בישרש יעקב שהביא מהבית מאיר שכ' דלפרש"י חליצה גרידא לא מהני, ובמהדו"ח מביאים טעם הבית מאיר, דחליצה גרועה היא, כיון דבא עליה, וצריכה גט ג"כ, ולכן לא סגי בחליצה לפוטרה מזיקה דאורייתא, וצריכה ביאה דוקא. וע' בריטב"א דכ' שאינו יכולה לחלצה עכשיו, דאם חלצה, הוא מוציא לעז על ביאה ראשונה שהי' באשת אח שלא במקום מצוה.

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - יבמות

לה: (המשך)

יג. בביאה כ"ע לא פליגי, וכו'
העיר התוס' הרא"ש, הא לעיל הק' ר"י ור"ל אהדדי, וזה שייך רק אם נח' בביאה ג"כ. וכ' דאה"נ, לפי"ז צ"ל דקו' אלו להד"מ.

יד. אי ביאת מעוברת לא שמה ביאה,

חליצת מעוברת נמי לא שמה חליצה

הק' הרשב"א, הא חייבי לאו ועשה דעולה לחליצה אע"פ שאינו עולה ליבום, ואם בעל לא קנה, וצריכה חליצה. ותני' דהתם ריבויא דקרא הוא, מ"ועלתה יבמתו", דרחמנא רביניהו לחליצה. אבל הכא דמשום דמעוברת אינה ראוי' ליבום הוא, א"כ הוי אשת אח שלא במקום מצוה, ולחליצה נמי לא חזיא. והק' בשיעורי ר' שמואל (שע"ז), דהא מפורש במתני' דאם בא עליה ואח"כ הפילה אינו חייב קרבן, וא"כ מוכח דאע"פ שאינו מקיים מצות יבום אפ"ה אין חייב משום אשת אח. וביאר דכוונתם לחלק בין היכא שהמונע מיבום הוא מחמת הל' יבום או מחמת איסור צדדי, דהיכא שהוא מחמת דיני יבום, בזה אמרי' דכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. ולכן, כיון דמה דמעוברת אינה עולה ליבום הוא דין מדיני יבום, דהתורה אמרה עיין עליו, בזה אמרי' דכיון דאינה עולה ליבום גם אינה עולה לחליצה. אבל בחיילו"ע, דכל האיסור לייבם הוא איסור צדדי, משום דהמעשה ביאה אינה דוחה הלאו ועשה, בזה לא אמרי' דכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה. ומה שכ' הראשונים דהויא א"א שלא במקום מצוה, ביאר ר' שמואל דעיקר כוונתם להדגיש דהויא שלא במקום מצוה, דהיינו דהפטור הוא מדיני יבום, אבל באמת אין לה דין ערוה של אשת אח.

טז. דהא קיי"ל דכל העולה ליבום וכו'

פרש"י, דביאתה פוטרתה. וכ' הקובץ הערות (ל"ח, ג), דאף דבמקומות אחרים פרש"י דכל העולה ליבום היינו דכל העולה לזיקת יבום עולה לזיקת חליצה, כאן בדקדוק גדול שינה פירושו. דבדין כל העולה ליבום וכו' יש ב' דינין חלוקין. א', דכל שאין בה זיקת יבום, גם אין בה זיקת חליצה. אבל כאן ע"כ אין הפירוש כן, דהא מודה ר"ל דיש בה זיקה. וע"כ הכא דין אחר הוא, דאע"ג דאיכא זיקה, מ"מ כיון דאם בא עליה לא קנאה, לא מהניא בה חליצה. וע"ש בסי' ה' אות ג' שכ' עפ"ז ליישב הא דלכאו' קשה מחייבי לאו ועשה, דשם עולה לחליצה הגם דאינה ליבום, ולפי דבריו א"ש, דיסוד של גמרון הוא דהיכא שיש לה זיקה גמורה, אלא דלא יועיל קנין יבום, בזה לא מהני חליצה, אבל היכא דאין זיקת יבום, יתכן להיות עכ"פ זיקת חליצה [וכמובן, זהו דלא כדברי הראשונים שהבאנו לעיל, שהקשו מחיילו"ע, ולא תי' כן].

עוד הק' הריטב"א, כיון דדרשי' דעיין עליו היינו דבאותה שעה הי' ראוי להתקיים, וא"כ באמת הוי ביאת אשת אח שלא במקום מצוה, וא"כ אפי' אם נמצא שהולד לא התקיים, חייב קרבן משום אותה ביאה. ותני' דנהי דביאת מעוברת לא מהני לקנותה משום שהיא ביאה גרוועה, מ"מ כיון שהפילה ונמצאת שהיא זקוקה לו, לא חשיבא ביאת אשת אח שלא במקום מצוה, דהא אשתו היא והותרה היא לבסוף. וע"ש עוד בדבריו, וצ"ב.

יא. תיפטר בביאה של חבירתה

הק' המצפה איתן, כיון דר' יוחנן עצמו ס"ל לעיל דשליחות דחבירתה עשתה, א"כ למה תיפטר, הרי כיון שעשתה איסור בהביאה, הרי אין שליח לדבר עבירה, וגם היא עצמה אינה יכול להתייבם כל זמן שחבירתה מעוברת, וא"כ איך מצי משוי שליח. ותני' דכיון דלבסוף נמצא שהולד אינו של קיימא, וא"כ לא הי' באיסור, נמצאת דהיתה שליח (אולם לכאו' יש להעיר על הקו', א' דלכאו' אי"ז שליחות ממש, ועוד, מהכ"ת דהפטור הוא מדין שליחות, הא י"ל דהפטור הוא משום הא דכתי' כיון שלא בנה וכו', ומה שאינה בכרת, זהו משום השליחות, ויש לפלפל בזה, ואכ"מ).

יב. אמר אביי בביאה כ"ע לא פליגי

דלא פטרה, כי פליגי בחליצה

ובביאור סברת החילוק, כ' תוס' דבביאה מודה ר' יוחנן דלא מהני במעוברת, שלא יבא לידי איסור. וביאר המהר"ם, "שאם אתה אומר דהכונס למעוברת והפילה דביאתה ביאה למפרע, אתי לייבם מעוברת לכתחלה, ושמא יהא הולד של קיימא ויבא לידי איסור אשת אח". ומבואר מדבריו דהבין דכוונת תוס' שזהו סברא מדרבנן, דמדרבנן פסלו היבום. וע' ריטב"א שהק' על אביי, דהא בין לפי הסברא ובין לפי הקרא דהביאה הגמ' לעיל לבאר דינו של ר' יוחנן, מ"ש יבום מחליצה. וכ' "וי"ל דקסבר דכיון דביאה דאיסורא היא שמא תלד ולד של קיימא, דין הוא דביאה דאיסור לא תקנה, אבל בחליצה ליכא איסורא". ולכאו' יוצא מח' בין תוס' והריטב"א אם הסברא לחלק בין יבום וחליצה היא מדרבנן בעלמא [כתוס'] או מדאורייתא [כהריטב"א]. ובהמשך דברי הריטב"א לכאו' ג"כ מבואר דס"ל שהוא מדאורייתא, שהק' על אביי, איך טעה בהא דכל העולה לייבום עולה לחליצה וכו', ותני' דס"ל לאביי דכיון דנתגלה למפרע דבאמת היתה ראוי לייבום, אלא דהי' אסור לייבמה אז משום דצריך להמתין עד שיתברר, זה נחשב עולה לייבום [ורבא ס"ל דצריך להיות עולה לייבום בפועל באותה שעה]. ואם ס"ל להריטב"א דסברת אביי היא רק מדרבנן, א"כ לא קשה כלל מהא דלא ס"ל דכל העולה לייבום, הרי אולי לא אמרי' כל העולה וכו' כדי לפסול חליצה היכא דכל האיסור יבום הוא מדרבנן.